

Rimski imperij

(Zgodovina , učbenik za prvi letnik gimnazije)

GEOGRAFSKE IN DRUŽBENE ZNAČILNOSTI APENINSKEGA POLOTOKA PRED NASTANKOM RIMA

Italija – ime in obseg

- Rimski imperij ni obsegal enakega ozemlja kot današnja Italija.
- Poseljen je bil zaradi lege ob morju, ugodnega podnebja, rastlinstva in prsti.

Etnična sestava prebivalstva antične Italije

→ Ob nastanku Rima (753 pr. Kr.) so na Apeninskem polotoku živel različna ljudstva:
GLEJ UČB. STR. 103!

- Grki (jug Italije, večji del Sicilije)
- Etruščani (ozemlje med reko Arno in Tiberu ter grebenom Apeninov)
- Kartažani (zahodna Sicilija)
- italska plemena (Umbrijci, Sabinci, Latinci, Oski ...)
- Veneti (dolina Pada na severu)

Grki

- Ustanovili so več mest, ki so bila kulturna središča.
- Velikokrat spopadli z Kartažani in Rimljani, ker so ti imeli velike interese pri osvajanju ozemlja.
- Arhimedov vijak – GLEJ UČB. STR. 104!
- Kaj so Rimljani prevzeli od Grkov:
  - pisava,
  - religija (bogovi),
  - filozofij.

ETRUŠČANI

- Grki so jim rekli TIRENI, Rimljani pa TUSCI.
- Izvor: ni povsem znan. Avtohtono prebivalstvo ali pa priseljenci iz Male Azije. Danes so mešanica ljudstev.
- Ozemlje: V 6. stol. pr. kr. so oblast razširili do Padske nižine na severu in Lacija na jugu.
- Gospodarstvo: Zelo dobro razvito gospodarstvo: trgovina, obrt, kmetijstvo (izsuševanje močvirj)...
- Bili so visoko razvita kultura, gradili so ceste, razvilo se je slikarstvo in stavbarstvo ...
- Družba: oblikovali so več mestnih držav. Sprva so bili na čelu kralji, kasneje pa je bila aristokracija. Ženske so imele v družbi tudi zelo pomembno vlogo.
  - aristokratska družina
  - svobodno prebivalstvo
  - sužnji
  - kmetovalci
- Vera: Bili so POLITEISTI (verovali v več bogov)
- Kaj so Rimljani prevzeli od Etruščanov:
  - gradnja cest in vodovodnih mostov

- gladiatorske igre
- način pokopa
- TRIUMF (slavnostni vojaški pokop)
- FASCES (simbol izvršne oblasti kraljev)

NASTANEK IN RAZVOJ RIMA – MED MITOM IN ZGODOVINO

→ Iz zgodnjega Rima je malo pisnih in materialnih zanesljivih virov. Ustni miti iz poznejšega obdobja govorijo, da je bil Rim ustanovljen 753 pr. Kr. z legendami (Romulj, Rem).

→ 1. obdobje (kraljevina): 753 – 509 pr. Kr. Bogatejši so živeli na vzpetinah, imeli že nekropole (pokopališče) v okolici mest.

2. obdobje (republika): 509 – 27 pr. Kr. Zgrajeni številni templji. Po galski invaziji so mesto obnovili, vendar ni bilo zelo urejeno.

3. obdobje (cesarstvo): 27 pr. Kr – 476. Delimo ga na PRINCEPAT (27 pr. Kr. – 248) in na DOMINAT (248 – 476). Pride do demografske eksplozije (več kot milijon prebivalcev).

Prestolnico preuredili, porušili četrti. Revnejše prebivalce so natlačili v revnejše predele, kjer so bile higienske razmere slabe, nevarnost požarov, kriminal...

OD KRALJEVINE DO REPUBLIKE

Družbena in državna ureditev (obdobje 7-ih kraljev)

→ Temelj družbe je ROD ali GENS, sestavljale družine (=familije). Na čelu družin je PATER FAMILIAS. Zgradba družine:

- Familia / Družina – patriarhat → združene v rodove
- Kurije / Bratstva
- Tribusi / Plemena

→ Politična ureditev:

- KRALJ (Vrhovni svečeniki, vojaški poveljniki:
  - Romul (ustanovitev mesta)
  - Tarkvinij Ošabni (leta 509 pr. Kr. ustanovi republiko)
  - Servij Tulij (postavi družbeno reformo – razdeli državo na premoženje)
- KURIJATNA SKUPŠČINA (voli in potrjuje kralja, potrjuje zakone in ureja verske zadeve)
- SENAT (omejuje oblast kralja, sestavljajo ga voditelji rodov in družin – PATRICIJI)

→ V najstarejšem obdobju se družba deli na:

- PATRICIJE: Premožni, potomci prvotnih naseljencev, politične pravice, vojaška služba
- PLEBEJCI prebivalci podrejenih okoliških zemelj, brez političnih pravic, poroke med plebejci in patriciji PREPOVEDANE, niso imeli vojaške službe.

Padec monarhije

→ 509 pr. Kr. Tarkvinij Ošabni skuša zavladatai kot tiran, zato ga izženejo. Rim postane aristokratska republika.

→ uvedli MAGISTRATURE – visoke uradniške službe (proti kopičenju politične moči v rokah posameznika) – le patriciji:

- Kraljeva oblast gre med 2 KONZULA (za 1 leto, izvoljena, nadzirala drug drugega. Konzule so izvolili v skupščini rimski državljani, po tem postali dosmrtni člani senata). Med vojno vso oblast dobi diktator.

- Glavni nosilec politične dejavnosti v državi je bil SENAT (sprva 300, nato 600, nazadnje 900 članov).
- Ljudske skupščine: najpomembnejša je bila TRIBUTNA, kasneje poimenovali LJUDSKI TRIBUN (zastopal plebejce). Lahko so klicali na odgovornost, zapirali, sklicevali in vodili ljudsko skupščino, imeli pravico veta na konzula ali senat.

Patriciji in plebejci

→ Patriciji:

- bogatejši
- boljše službe
- živina, delovna sila (sužnji)
- številni privilegiji

→ Plebejci:

- večinoma kmetje, trgovci, obrtniki (slabše službe)
- niso imeli politične pravice
- niso smeli poročati z patriciji

→ Ko je bilo mesto manjše je tak sistem deloval, kmalu zatem pa je število plebejcev naraslo. Plebejci so zaradi nezadovoljstva zagrozili patricijem, da bodo odšli in s seboj vzeli vso delovno silo.

→ Patriciji so se ustrašili in določili 2 ljudska tributa, ki ju voli plebejska ljudska skupščina. Ljudska tributa pridobita pravico veta.

→ Prve zakone napišejo na 12 BRONASTIH TABEL

→ Položaj plebejcev po prvih zakonih: duhovniška služba je bila za vse, lahko so postali magistrati in senatorji, dovoljene poroke med slojema (patriciji in plebejci)

Revolucionarno obdobje

→ V 2. stol. pr. Kr. Rimska republika zapade v gospodarsko, politično in socialno krizo. Ko so se kmetje vrnili iz vojne, so bile doma kmetije popolnoma zanemarjene. Začeli so jih prodajati bogatejšim in se tako sami odselili v revnejši del mesta. Velika posestva ali LATIFUNDIJE so bile v rokah bogatašev.

Vzroki za to so:

- naraščanje socialnih razlik (manj bogatih, veliko revnih)
- zadolževanje kmetov
- naraščanje števila brezposelnih (=PROLETARIATU nastane zato, ker kmetje iščejo službo v Rimu, kjer je ni za vse)
- krepitev vitezov (denarni posli, trgovina), samo plemstvo ohranja politične pravice
- preprečevanje uporov je bilo tako, da so uradniki dobili za volitve glas ljudstva, da so brezplačno delili žito, vino ...

→ Reforme:

- Tiberij Grakh: zemljiški zakon (odvzem zemlje bogatejšim in jo dal v roke revnejšim) – ni bila podprta
- Gaj Grakh; zemljiški zakon o žitu (država dajala cenejše žito) – bila podprta
Zakon o ustanavljanju kolonij (izseljevanje kmetov v nova naselja) – ni bila podprta

→ Nastanek dveh strank:

- populari (zagovarjajo ljudstvo)
- optimani (zagovarjajo plemstvo)

Dvig vojaških poveljnikov

→ Reforme Gaja Marija (vojaški poveljnik):

- vojska plačana
- vojski so lahko služili vsi moški starejši od 16 let
- vojaki deležni vojnega plena in oskrbe po vojni

→ Novo vojsko začnejo izkoriščati za svoje interese. Pride do vojne med Marijem (populari) in Sulom (optimani). Zmaga Sula, ki se proglasi za diktatorja. Uvede aristokratsko ustavo, da ta odpravi vse kar so uvedli populari.

OD REPUBLIKE K CESARSTVU

Propadanje republikanskih institucij

→ Upor sužnjev vodil Spartakovim. Rimska vojska jih je ne uspešno poskušala upor zatreti. Kasneje je upor zatrl Mark Licinij Kras.

→ Leta 60. pr n. št. so sklenili (Gaj Julij Cezar, Gnej Pompej Veliki in Mark Licinij Kras) I. triumvirat. To je politična zveza treh mož, ki so drug drugega podpirali pri uresničevanju svojih interesov. Prizadevali so si za krepitev moči popularov ter za zmanjševanje vpliva senata in optimanov.

Galske vojne (58 – 51 pr. Kr.)

→ Cezar je postal konzul, mandat pa je izkoristil za utrjevanje moči.

→ Razdelili so si ozemlje:

- Cezar: Galija
- Pompej: Hispanij
- Kras: Sirija

Cezarjeva diktatura

→ Cezar postal zelo znan, zaradi mnogih zmag v vojnah. Pompej, ki je zavidal Cezarju je proti njemu naščuval senat in vodilno plemstvo. Kasneje je Pompej pobegnil v Egipt in bil tam ubit. Cezarj je v Egiptu pokončal morske razbojnike in se vrnil v Rim.

→ pri političnem vzponu ga je podpiral Mark Antonij.

→ Cezar je bil na vrhuncu svoje moči in slave. Dobil je mnoge nazive:

- diktator
- konzul
- vrhovni svečenik
- vojaški poveljnik
- ponudili so mu celo kraljevi diadem a je to odklonil

→ Začel je načrtovati reforme (obnova Rima, cestno omrežje ...)

Zarota v senatu

→ Julij cezar je bil ubit na marčeve ide (15.3) v senatu. Ubili so ga zarotniki, te pa sta vodila Kasij in Brut, vpletenih pa je bilo tudi več senatorjev.

→ Kovanec Cezarjevih zarotnikov, UČB. STR. 118

OBDOBJE CESARSTVA

Oktavijanov prevzem oblasti

→ Cezar je vsakemu Rimljanu zapustil 300 sestercijev. Cezar je za dediča določil Oktavijana.

→ II. triumvirat sestavljajo:

- Mark Antonij
- Oktavijan
- Lepid

→ Maščevanje Cezarjeve smerti, ki jo uspešno dokončajo v bitki pri Filipih (Brut in Kasij sta ubita). Po končani bitki si člani II. triumvirata razdelijo državo:

- Antonij: vzhodni del države
- Oktavijan: Sredozemlje in Italija
- Lepid: Afrika

→ Lepid se odloči za svečeniško službo in odstopi iz triumvirata (čedalje manj pomemben). Pride do bitke za oblast med Antonijem in Oktavijanom pri Akciju (31 pr. Kr.). Zmaga Oktavijan, ki leta 27. pr. Kr. prevzame vodenje celotnega Rimskega imperija. S tem se začne PRVO OBDOBJE CESARSTVA PRINCIPATA.

Principat

→ Oktavijan ne ukine senata, vendar število članov zmanjša iz 900 na 600.

→ Senat Oktavijanu podeli nazive:

- Avgustus (vzvišeni)
- Princeps – prvi v državi
- Imperator – vrhovni vojaški poveljnik
- Pontifer maximus – najvišja svečeniška oblast
- Pater patrie – oče domovine
- Caesar – spomin na Julija Cezarja

→ Reforme Julija Cezarja in Oktavijana:

Tako Julij Cezar kot Avgust Oktavijan sta izvajala reforme širilo se je tudi državljanstvo.

REFORME	JULIJ CEZAR	OKTAVIJAN
POLITIČNE	Razširitev senata na 900 članov	Zmanjšanje senata na 600 članov
	Senat postane kronski svet (diktatorjev organ)	Magistrate mora potrditi cesar
	V senatu so tudi prebivalci provinc	Ljudska skupščina izgubi pomen

POLITIČNE	Razširitev državljanstva na S Italijo, Hispanijo, Sicilijo	Delitev provinc na cesarske (z vojaško navzočnostjo) in senatske (brez vojske)
	Vključitev Cisalpinske Galije v Italijo	
GOSPODARSKE	Javna dela za brezposelne	Oskrba prebivalstva z živili
	Razdeljevanje žita (agrarni zakon)	Enotni merski in denarni sistem
	Javne gradnje	Vzdrževanje prometnih povezav
DRUŽBENE	Pravičnejša obdavčitev provinc, ki je preprečila njihovo izžemanje	Pravičnejša obdavčitev je preprečila, da bi pobiralci davkov bogateli z izkoriščanjem
	Naseljevanje veteranov v nova naselja	Za določitev novega davčnega cenusa so izvedli popis prebivalstva
		Reorganizacija vojske
		Ustanovitev pretorijanske garde
		Podpira družine z več otroki
KULTURNE	Julijanski koledar	Poimenovanje meseca avgusta
	Gradnja spomenikov, ki so častili Cezarja	Obnova in gradnja novih zgradb
	Poimenovanje meseca julija	Oživiljenje starorimskega načina življenja, noše
		Obnova starih verskih klubov

Pax romana – rimski mir

→ To obdobje traja skoraj 200 let, ker Rima ni ogrožal noben imperij ali vojaška sila.

→ Ugodno za gospodarski razvoj (ker so razvili pravni sistem). Cveti trgovina, kultura, umetnost, hitreje se razvija kmetijstvo.

→ Pospešeno poteka ROAMNIZACIJA (širjenje rimske kulture), njeni največji nosilci so bili uradniki, vojaki in trgovci. Najhitreje je potekalo na zahodu Rimskega imperija (Španija).

→ TRAJAN – najbolj razširi meje rimskega imperija

KARAKALA – constitutio antonia – podeli vsem svobodnim državljanom državljanstvo

Rimsko cesarstvo do konca principata

- Julijsko – klavdijska dinastija:
  - začetnik cesar Avgust
- Kriza cesarstva – leto štirih cesarjev:
  - Vespazijan
- Flavijska dinastija
- Posinovljeni / adoptivni cesarji:
  - cesarja izbrali prostovoljno
- Drugo prehodno obdobje:
  - štirje cesarji se bojujejo za oblast
  - Septimij Sever
- Severska dinastija:
  - cesarji afriškega porekla
- Nemirno obdobje vojaških cesarjev:
  - več 60 cesarjev in proticesarjev, večina umre nasilne smrti

Dominat

- Uvede ga cesar Dioklecijan (dominus et deus) – gospod in bog – absolutna oblast (senat nima nobene moči več)
  - Vzroki za uvedbo dominata so v krizi rimske države. Kriza se je kazala:
    - vpadi tujih ljudstev (Germani)
    - hitro menjavanje vladarjev
    - upori v provincah
    - gospodarska kriza na področju kmetijstva
  - Gospodarsko krizo povzroči pomanjkanje delovne sile. Zaradi pomanjkanja na podeželju uvedejo KOLONAT ali zakupništvo. Veleposestniki dajo zemljo v zakup svobodnim kmetom, v zameno jim kmetje dajejo del pridelka.
  - Dioklecijan :
    - odpravi princepat in uvede dominat
    - upravne reforme
    - uvede TETRARIJO – državo razdeli na 2 polovici
    - uvede delitev države na DIACEZE – najvišja upravna enota namesto provinc
  - Krizo na gospodarskem področju je reševal z prepovedjo zapuščanj zemlje: uvede dednost poklicev.
- Socialni položaj je reševal (najrevnejše) tako, da je maksimiral cene.
- Okrepile je vojsko, predvsem okrepi konjenico in enote na mejah. Uvede nov bančni sistem. Po uveljavitvi teh reform se umakne iz javnega življenja, država pa zopet zapade v krizo.
- Traja do propada zahodnega rimskega cesarstva leta 476
    - KONSTANTIN VELIKI – uvede milanski edikt – svobodno izražanje kristjanov svoje vere. Leta 330 je prestolnica rimske države prenesena v Konstantinopol.
    - TEODOZIJ – krščanstvo proglasi za državno vero. Leta 395 razdeli državo na 2 polovici (zahodno in vzhodno), meja poteka: Beograd, Boka, Kotarska

RAST RIMA: DIVIDE ET IMPERIA

→ Najprej so se od 5. – 3. stol. pr. Kr. samo branili na Apeninskem polotoku. Bojevali so se z Etruščani. V 4. stol. Kelti oropajo in opustošijo Rim.

→ **LATINSKA MESTA** – med polnopravnimi Rimljani in drugimi italjskimi zavezniki. Glede sklepanja poslov, pravnih tožb so bili ti prebivalci enaki rimskim državljanom.

→ **ZVAEZNIKI** – vsa ne latinska ljudstva, s katerimi so Rimljani sklenili uradne pogodbe. Ti so ohranili svoje navade in zakone. V zameno za pomoč rimski vojski je Rim zanje vodil zunanje zadeve. Prišlo do vojn, ker so zavezniki zahtevali državljske pravice.

→ **MUNICIPIJI** – so bila samostojna mesta z lokalnimi navadami in upravo. Svobodni člani imeli državljanstvo, plačevali so vojaške davke.

→ **KOLONIJE** – lahko so imele status latinskih mest ali pa so prebivalci imeli državljske pravice. S tem so utrjevali oblast, v kolonije selili revne prebivalce in jim tam določili njihova polja (romanizacija).

Načelo: Deli in vladaj. Pravni položaj poraženih skupnosti je bil odvisen od njihovega ravnanja v vojni. Lahko so jih podredili, jih vključili v svojo državo, sklenili z njimi zavezništvo ali pa jim pustili avtonomijo in jim podelili državljanstvo. Tem skupnostim so dajali različne privilegije.

ŠIRITEV RIMSKEGA IMPERIJA IN RIMSKE PROVINCE

Boj za prevlado na morju

→ V času širitve Rimskega imperija so si nadzor nad zahodnim Sredozemljem delili Grki in Kartažani.

→ Prišlo je do I. punske vojne (med Kartagino in Rimskim imperijem). Kartažani so imeli boljšo pomorsko mornarico, zato so mislili, da bodo hitro zmagali. Vojna se je zavlekla in rajala več kot 20 let. Vendar je Kartagina po tem bila še vedno močna in bogata.

→ Leta 218 pr. Kr. Hanibal prečka s sloni in vojaki Alpe. Umrlo je več 100 000 ljudi in živali, Italijo naj bi doseglo le ena četrtnina vojske. Hanibal je ogrožal Rim, a ga na koncu ni napadel. To je bila II. punska vojna.

→ s III. Punske vojne je začel Rim, Rim in Kartagina se spopadeta v Afriki, kjer Rim dokončno uniči Kartagina. Afrika postane rimska provinca.

→ **PROVINCA** – naziv za osvojeno deželo zunaj Italije (upravlja rimski namestnik – imel vojaško, administrativno, sodno oblast). Del zemlje so razglasili za javni del in jo razdelili kolonistom v zameno za davčno obvezo. Preostala zemlja je bila prepuščena domačemu prebivalstvu (tudi plačevali davke). Večina provinc se je razvila iz vojaških taborov, političnih središč ...

ZATON RIMSKEGA IMPERIJA

→ V 5. stoletju so na Rimsko ozemlje začeli vpadati Goti, germansko ljudstvo in Huni (Azijci), ki so vdrli v Evropo. Posledično so tudi krivi za počasen zaton Rimskega imperija.

→ Senat je v tem času (v zatonu Rimskega imperija) izgubil ves vpliv, dobila pa ga je vojska.

→ Demografski vzroki:

- upadanje št. prebivalcev (zaradi lahkote, bolezni, kriminala)
- federati (germanska vojska)

Ekonomski vzroki:

- hiperinflacija (denar malo vreden, cene so bile visoke)
- pomanjkanje sužnjev (delovna sila)
- zakupništvo / kolonat (neobdelano zemljo dali revnejšim kmetom, ti pa so v zameno dajali tretino pridelka)

Verski vzroki:

- pojavi se mitraizem (mitra – iranski bog svetlobe)
- pojavi se monoteizem (ni bilo več politeizma, upada moč cesarstva)

→ Razpad Rimskega cesarstva:

- Leta 404 sedež zahodnega Rim. Imperija premeščen v Raveno zaradi krize.
- 476 propade zahodno Rimski imperij (Odoaker odstavi Romula Avgusta)
- V Italiji in delu Balkana zavladajo Goti

→ Odoaker – gotski vladar, germanski vladar:

- Goti so pleme (prvi občutili nevarnost Hunov) – vladar Atila

→ Posledice:

- S propadom zahodnega Rimskega cesarstva se v Evropi začnejo gospodarske, družbene, kulturne in politične spremembe. Sužnjelastniško družbo zamenja fevdalizem.

→ Oblikuje:

- Stanovska monarhija
- Parlamentarna monarhija v Angliji
- Meste republike, Benetke
- Papeška država
- Kasneje (konec 16. stol.) absolutizem in razsvetljen absolutizem

POD RIMSKIM ORLOM - RIMSKA VOJSKA

→ Rimska vojska zelo močna.

- Že od začetka je bila vojaška služba OBVEZNA za vse državljane. Vojska se je delila v razrede(po premoženju).
- Nastal je tip vojske, ki so bili povsem odvisni od vojskovodje.
- Ko se vojaki niso urili, bojevali so gradili ceste, vodovod, kanalizacijo ...

Organizacija in oprema

- Oprema legionarja je bila: gladij, ščit, kratko dvorezno bodalo, kopje, usnjene ali kovinske čelade, kovinski prsni oklep, verižno srajco, volnena tunika (pod oklepom), vojaški sandali, kramp, sekira, žaga, lonec za kuhanje, menažko, žito (za 15 dni).
- Največja enota je bila legija (približno 6000 vojakov)

Disciplina

- stroga disciplina, vsak prekršek se je kaznoval z udarci.
- enoto, ki je bila strahopetna ali neposlušna je čakalo decimiranje (zdesetkanje). – Razdelili so jih v skupine po deset, ti so izžrebali enega vojaka izmed njih in ga pretepli / kamenjali do smrti.

Rimske oblegovalne naprave

- Razvili so želvin oklep (27 legionarjev), oven, jurišna lestev, baliste

Limes

- Pred so napadli ljudstvo so zgradili limes – utrjen obmejni pas s sistemom povezanih trdnjav.
- Rimska vojska je v osvobojenih predelih gradila tabore, kjer so vojaki namestili opremo in zaloge. V njem sta bili dve legiji, ki ju je vodil konzul.